

HECKENAST GUSZTÁV
(1922–1999)

Éppen ötven éve, hogy megismertem Heckenast Gusztávot. A Budapestről lejáró fiatal előadók egyike volt, én pedig még fiatalabb bölcsészhallgató a Szegedi Tudományegyetemen. Ő bírálta el 1950-ben szerény szakdolgozatomat, majd a Rákóczi-szabadságharc kutatása közben egyre többször találkoztunk levéltárban, előadásokon, konferenciákon. Nagy élmény volt számomra olvasni 1953-ban megjelent tömör, összefoglaló munkáját a Rákóczi-szabadságharc történetéről. Megragadott munkájában a tények tisztelete, a logikus gondolatmenet, a problémák reális felvetése és a megoldásukra adott érvelés. Csak most, miután többé már nem találkozhatom vele, gondolkodtam el azon, hogy azóta sem vállalkozott senki a szabadságharc összefoglaló történetének megírására.

Ekkor figyelme már egyre inkább ipar- és bányászattörténeti kérdések felé fordult, s kutatásai eredményeiből előadást tarthatott az 1953-ban rendezett Magyar Történész Kongresszuson *Rákóczi tevékenysége a gazdasági élet fejlesztése érdekében* címmel. Nem volt könnyű szakasza ez a néhány év a magyar történetírásnak, senki sem térhetett ki legalább néhány mondat erejéig a kötelező tiszteletkőr megtétele elől. Munkastílusára jellemző, hogy ennek ellenére a kongresszus anyagában az ő tanulmánya volt a leggazdagabban dokumentálva levéltári adatokkal. A témában végzett további kutatásainak eredménye a *Fegyver- és lőszergyártás a Rákóczi-szabadságharcban* című kötete (Értekezések a történeti tudományok köréből, 1959). Ez a 150 oldalnyi munka azóta klasszikusnak számít a szakirodalomban, hatalmas forrásbázisa és az abból levont időálló megállapításai révén. Természetes, hogy az 1976-os Rákóczi-évforduló alkalmával rendezett tudományos tanácskozások mindegyikén részt vett, s a kiadott kötetekben megjelentek tanulmányai: *A merkantilizmus és Rákóczi gazdaságpolitikája* (Európa és a Rákóczi-szabadságharc, 1980), *Az 1706–1708. évi bányászmozgalmakról* (Rákóczi-tanulmányok, 1980).

Heckenast Gusztáv nemcsak rendszeres előadója volt a vajai Vay Ádám Múzeum által rendezett Rákóczi-ülésszakoknak, hanem a *Folia Rákóciana* című sorozat kötetének egyik szerkesztője is. A Foliának 1979–1984 között 7 kötete jelent meg, közöttük az ő általa sajtó alá rendezett *Kajali Pál (1662–1710) kuruc szenátor, országos főhadbíró válogatott iratai* (Vaja, 1980). Még halála előtt, a kórházi ágyon is az újrainduló sorozat 8. kötetének problémáival foglalkozott.

1984-ben a *Magyarország hadtörténete* I. kötetében megírta a Rákóczi-szabadságharc katonai történetét. Ezt az összefoglalást is a rá jellemző, szigorúan a tényeken alapuló előadás, a problémák reális felvetése, frázisok és szépítés nélküli boncolgatása jellemzi.

1987-ben megvédte akadémiai doktori értekezését a magyarországi vaskohászat feudalizmuskori történetéről, amelyet nem sokkal később impozáns kötetben meg is jelentetett: *A magyarországi vaskohászat története a feudalizmus korában. A XIII. század közepétől a XVIII. század végéig* (1991). 1989-ben pedig a „tízkötetes” 4. kötetének egyik főszerkesztője s egyben a bányász- és ipartörténeti fejezetek szerzője volt.

Még ekkor, túl a nyugdíjkorhatáron is talált magának új kutatási területet. A Vaján tartott Rákóczi-kori tudományos ülészakon, 1994. október 7-én ő maga mondta: „Nyilvánvaló volt, hogy olyan témát kell keresnem, amely nem idegen számomra, amelyben felhasználhatom eddig szerzett tapasztalataimat. A Rákóczi-szabadságharc történetével több mint negyven évvel ezelőtt, az akkori egyetemi tankönyv munkálatai során kezdtem foglalkozni, s kisebb-nagyobb megszakításokkal azóta foglalkozom vele. Ésszerűnek látszott, hogy a témát a témakörből válasszam.

A Rákóczi-szabadságharc a magyar történelem egyik legalaposabban feltárt korszaka, ennél fogva – paradox módon – sokkal több feldolgozandó témát kínál, mint a kevésbé kutatott korszakok. A legcsábítóbb feladat a Rákóczi-szabadságharc történetének több kötetes monografikus feldolgozása lenne, de azt hiszem nem véletlen, hogy erre eddig még senki nem vállalkozott. Én sem merek. Szerényebb célt tűztem magam elé: elhatároztam, hogy összeállítom a Rákóczi-kor szereplőinek életrajzi adattárát.”

Ennek a „szerényebb célnak” a megvalósítása azonban nemcsak újszerű volt, hanem lehetővé tette volna a magyar rendi társadalom belső struktúrájának és a kor politikai-hatalmi viszonyainak finomabb, tehát alaposabb megismerését.

Heckenast Gusztáv hozzá is látott programjának teljesítéséhez, aminek eredménye két munkája: *A Rákóczi-szabadságharc tábornokai* (Benda Kálmán emlékkönyv, 1993.) és *II. Rákóczi Ferenc szenátorai* (Kosáry Domokos emlékkönyv, 1993). Ebbe a témakörbe tartozik *II. Rákóczi Ferenc elitképző Nemesi Társasága* című összeállítása is (Művelődési törekvések a korai újkorban. Tanulmányok Keserű Bálint tiszteletére. Szeged, 1997). Anyaggyűjtésére támaszkodva két tanulmányt is publikált: *II. Rákóczi Ferenc Udvari Gazdasági Tanácsa* (A gazdaságtörténet kihívásai. Berend T. Iván emlékkönyv, 1996), és *A Rákóczi-szabadságharc szenátusa* (Molnár Mátyás emlékkönyv. Vaja, 1998).

A sors azonban nem volt kegyes sem hozzá, sem a tudományterülethez: ezt a munkáját már nem tudta befejezni.

Elvesztítettük a baráti munkatársat is, akihez mindig lehetett fordulni szóban, levélben, telefonon, bármilyen problémával: segíteni mindig kész volt és tudott. Munkái révén pedig segíteni fog a jövőben azoknak a kutatóknak is, akik személyesen már nem ismerhetik őt. Reméljük, hogy akad majd valaki, aki összeállítja Heckenast Gusztáv műveinek bibliográfiáját – mert munkái meg fogják őrizni emlékét. A Rákóczi-szabadságharc jövődó kutatói számára ezek nélkülözhetetlenek lesznek.

Bánkúti Imre